FARMACIJOS SPECIALISTŲ KONSULTACIJŲ POREIKIS GYVENTOJŲ ARTERINIO KRAUJOSPŪDŽIO MATAVIMOSI VAISTINĖSE ATVEJ AIS

Birutė Pockevičiūtė-Tarasovė, Aurimas Galkontas, Regina Motienė

Kauno kolegijos Medicinos fakulteto Farmakoteknikos katedra

Raktažodžiai: farmacijos specialistai, konsultavimas, arterinis kraujospūdis.

Santrauka

Širdies ir kraujagyslių sistemos ligas sukelia įvairūs rizikos veiksniai, kurių svarbiausias – padidėjęs arterinis kraujospūdis, tampantis aktualiausia sergamumo ir mirštamumo priežastimi visame pasaulyje. Žinoma daugiau nei 200 rizikos veiksnių, darančių poveikį širdies ir kraujagyslių ligų atsiradimui, bet ne visi jie vienodai svarbūs. Išskiriami trys pagrindiniai rizikos veiksniai: kraujo riebalų arba lipidų perteklius, rūkymas ir padidėjęs kraujospūdis. Kiekviena farmacijos specialistų konsultacija yra individuali, pritaikyta konkrečiam gyventojui, todėl farmacijos specialistai rekomenduoja individualius gydymo ir prevencijos būdus. Farmacijos specialistų funkcijos apima gyventojų, turinčių padidėjusį arterinį kraujospūdį, vaistų valdymą, švietimą valstybiniu mastu ir konsultavimą. Konsultavimo metu farmacijos specialistai privalo suteikti išsamią informaciją apie sveiką gyvenseną, mitybą, vaistinių preparatų vartojimą, jų poveikį, vartojimo ypatumus. Tyrimo objektas – konsultavimo poreikis arterinio kraujospūdžio matavimosi atveju. Tyrimo tikslas – atskleisti gyventojų nuomonę apie jų konsultavimo poreikį arterinio kraujospūdžio matavimosi atveju. Gauti empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad didžiajai daliai (84 proc.) tyrimo dalyvių farmacijos specialistai, įtarus padidėjusį kraujospūdį, siūlė arba rekomendavo atsisėsti (74,2 proc.). 19 proc. apklaustųjų teigė, kad farmacijos specialistai išsamiai papasakojo, kaip matuoti arterinį kraujospūdį. Gauti tiesinės regresijos analizės rezultatai patvirtino, kad farmacijos specialistų įgytos profesinės kompetencijos, praktiniai gebėjimai ir asmeninės savybės daro stiprų tiesioginį poveikį jų teikiamoms rekomendacijoms po arterinio kraujospūdžio matavimosi.

Ivadas

Šiuo metu žinoma daugiau nei 200 rizikos veiksnių, kurie turi įtakos širdies ir kraujagyslių ligų susirgimams. Ne visų rizikos veiksnių vienoda įtaka širdies ir kraujagyslių

ligų simptomų atsiradimui. Kai kuriuos rizikos veiksnius galima valdyti prevencinėmis priemonėmis, o kai kurių – ne. Išskiriami trys pagrindiniai rizikos veiksniai: kraujo riebalų arba lipidų perteklius, padidėjęs kraujospūdis ir rūkymas. Mokslininkai teigia, kad širdies ir kraujagyslių ligų kilmė yra daugialypė, tačiau bendrai pritaria, jog arterinis kraujospūdis tampa aktualiausia sergamumo ir mirštamumo priežastimi visame pasaulyje. Pagrindiniai rizikos veiksniai, skatinantys padidėjusio arterinio kraujospūdžio vystymąsi, skirstomi į dvi grupes: koreguojamus ir nekoreguojamus. Koreguojami rizikos veiksniai yra netinkama mityba, anksčiau, nutukimas, mažas fizinis aktyvumas, žalingi įpročiai (rūkymas, alkoholio vartojimas), o nekoreguojami – genetika, lytis, amžius, rasė [2].

Tabako gaminių vartojimo metu į organizmą patenka cheminės medžiagos, kurių poveikis skatina arterinio kraujospūdžio padidėjimą. Nikotinas, anglies monoksidas, akroleinas, specifiniai nitrozaminai, dervos, cianidai, vandenilio sulfidai, amoniakas ir kt. sukelia įvairias širdies ir kraujagyslių, plaučių, inkstų, kepenų ir nervų ligas. Rūkančiųjų didesnė rizika susirgti įvairiomis lėtinėmis ligomis: arterine hipertenzija, cukriniu diabetu, plaučių nepakankamumu, onkologinėmis ligomis, patirti infarktą ar insultą ir kt. [6].

Siekiant išvengti nepageidaujamų vaistinių preparatų šalutinio poveikio sukeltų sveikatos sutrikimų, svarbu gyventojams patarti, teikti informaciją. Sveika gyvensena, mityba yra glaudžiai susijusi su širdies ir kraujagyslių sistemos lėtinių ligų atsiradimu, u arterinio kraujospūdžio padidėjimu. Konsultavimo vaistinėje metu, farmacijos specialistai gyventojams suteikia išsamią informaciją, kaip rūpintis sveikata [1].

Farmacijos specialistai, pasitelkdami konsultavimo įgūdžius ir profesines kompetencijas apie gydymą, padeda gyventojams kontroliuoti padidėjusį arterinį kraujospūdį. Dėl pasaulyje įsigalėjusios klaidingos nuomonės, kad šiuo klausimu daugiausiai informacijos gyventojams gali suteikti tik gydytojai, šie lėtinių ligų gydymo ištekliai lieka nepakankamai išnaudoti. Svarbu tarpusavyje bendradarbiauti farmacijos specialistams, gydytojams ir gyventojams [3].

Atlikta daugybė mokslinių tyrimų, kuriuose patei-

kiami praktinėje veikloje taikytini metodai. Jais remiasi farmacijos specialistai, konsultuodami padidėjusį arterinį kraujospūdį turinčius gyventojus. Farmacijos specialistų funkcijos apima gyventojų, turinčių padidėjusį arterinį kraujospūdį, vaistų valdymą, valstybinių institucijų išitraukimą ir švietėjišką veiklą bei pacientų konsultavimą [3].

Farmacijos specialistų konsultacija yra individuali, pritaikyta konkrečiam gyventojui, atsižvelgiant į jo problemą. Konsultacijos dėl padidėjusio arterinio kraujospūdžio sėkmė priklauso nuo glaudaus bendradarbiavimo su gyventojais. Gyventojų išitraukimas į kraujospūdžio reguliavimo procesą paremtas farmacijos specialistų profesinėmis kompetencijomis ir asmeninėmis savybėmis. Remiantis moksliniais šaltiniais, Lietuvos gyventojų lūkesčius labiau tenkintų artimesnė profesinė gydytojų ir farmacijos specialistų sąveika, orientuota į konkrečios, individualios situacijos vertinimą ir patį efektyviausią problemų sprendimo būdą [5].

Farmacijos specialistų profesinės kompetencijos ir tarpasmeninės savybės yra labai svarbios, vaistinėse konsultuojant gyventojus dėl padidėjusio arterinio kraujospūdžio. Kanadoje 2015 m. atliktame tyrime pagrindinis dėmesys skiriamas farmacijos specialistų asmeninėms savybėms: atvirumui, nuoširdumui, mandagumui, motyvavimui ir pastabumui [4].

Tyrimo tikslas – atskleisti gyventojų nuomonę apie konsultavimo poreikį arterinio kraujospūdžio matavimosi atveju.

Tyrimo objektas ir metodai

Tyrimo objektas – konsultavimo poreikis arterinio kraujospūdžio matavimosi atveju. Atliekant farmacijos specialistų konsultavimo poreikio arterinio kraujospūdžio matavimosi

1 pav. Farmacijos specialistų pirmieji veiksmai, įtarus atvykusiojo į vaistinę arterinio kraujospūdžio padidėjimą (N=264)

atveju teorines studijas, naudoti mokslinės literatūros palyginamosios analizės ir sisteminimo metodai. Siekiant nustatyti farmacijos specialistų konsultavimo poreikį arterinio kraujospūdžio matavimosi atveju, atliekant empirinį tyrimą, taikomas kiekybinis metodas – anoniminė anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 264 gyventojai. Gauti empirinio tyrimo rezultatai apdoroti ir analizuoti taikant statistinę programą SPSS Statistic 23.0, aprašomąją statistiką bei tiesinės regresijos analizės metodą.

Tyrimo metu apklausti 264 Lietuvos gyventojai. Analizuojant tyrime dalyvavusių gyventojų lytį pastebėta, kad didžiąją dalį sudarė moterys (69 proc.). Vyrai sudarė 31 proc. apklaustųjų. Siekiant išsiaiškinti respondentų amžių, amžiaus grupės buvo sudarytos remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijomis. Pagal amžių gyventojai pasiskirstė taip: 18-29 metų sudarė 18 proc., 30-39 metų - 20 proc., 40-49 metų 26 proc., 50-65 metų 28 proc. ir mažiausią dalį (8 proc.) sudarė ≥ 65 metų gyventojai.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Anoniminėje anketinėje apklausoje buvo teirautasi gyventojų nuomonės apie farmacijos specialistų pirmuosius veiksmus, kai atvykusiajam į vaistinę įtariamas arterinio kraujospūdžio padidėjimas. Rezultatai pateikiami 1 paveiksle.

Gauti rezultatai atskleidė, kad didžiajai daliai tyrime dalyvavusių gyventojų farmacijos specialistai pasiūlė pasimatuoti arterinį kraujospūdį (84 proc.), atsisėsti (74,2 proc.), atsigerti vandens (61,4 proc.), apsilankyti pas gydytoją (60,6 proc.), prireikus iškvietė greitąją medicinos pagalbą (6,8 proc.). Tik nedidelė dalis gyventojų (10,6 proc.) teigė, kad farmacijos specialistai nieko nepasiūlė. Gyventojai tikisi, kad kitą kartą apsilankius vaistinėje dėl padidėjusio arterinio kraujospūdžio, farmacijos specialistai pasiūlys atsisėsti, pailsėti, rekomenduos apsilankyti pas gydytoją.

2 pav. Gyventojų nuomonė apie farmacijos specialistų paaiškinimą, kaip tinkamai matuoti arterinį kraujospūdį (N=264)

Gyventojų teirautasi, ar farmacijos specialistai paaiškino, kaip tinkamai matuoti arterinį kraujospūdį elektroniniu kraujospūdžio aparatu. Rezultatai pavaizduoti 2 paveiksle.

Didžioji dalis respondentų teigė, kad farmacijos specialistai išsamiai papasakojo ir parodė, kaip tinkamai matuoti arterinį kraujospūdį ir šių rekomendacijų apklausos dalyviai laikėsi (72 proc.); kiti pripažino, kad farmacijos specialistai išsamiai papasakojo, kaip tinkamai matuoti arterinį kraujospūdį, tačiau visų rekomendacijų respondentai nesilaikė (19 proc.); maža dalis (9 proc.) nurodė, kad farmacijos specia-

1 lentelė. Farmacijos specialistų teiktos arterinio kraujospūdžio matavimosi rekomendacijos (N=264).

Farmacijos specialisto klausimai ir teiginiai prieš arterinio kraujospūdžio matavimą	TAIP	NE
Paklausia, ar 30 min. prieš arterinio kraujospūdžio matavimą nerūkė, negėrė kavos, neturėjo fizinio krūvio, nepatyrė streso	55,3%	44,7%
Pataria bent 5 min. prieš matavimą pasėdėti, atsipalaiduoti ir nekeisti pozos	85,6%	14,4%
Pataria nekalbėti	92,4%	7,6%
Pataria pacientui sėdėti patogiai, atrėmusiam nugarą į kėdės atlošą, abiem kojomis remiantis į žemę, jų nesukryžiačius	69,7%	30,3%
Parenta tinkamo dydžio manžetę	40,9%	59,1%
Pasako, kad ranka turi būti atpalaiduota, padėta delnu į viršų, šiek tiek sulenkta	81,1%	18,9%
Užtikrina, kad ranka būtų padėta širdies lygyje	75,8%	24,2%
Pataria įsitikinti, kad rankos neaptempia drabužiai	86,4%	13,6%
Pataria, kad manžetė būtų vyniojama taip, jog apatinis jos kraštas 2-3 cm nesiektų alkūnės linkio, o pripučiamos dalies vidurys būtų ties žasto arterija	80,3%	19,7%
Pataria arterinį kraujospūdį matuoti bent 2 kartus, padarius 1-3 minučių pertrauką ir vertinti keleto matavimų vidurkį	70,5%	29,5%
Pamini, kad jei pirmieji du matavimų rezultatai labai skiriasi, reikia pasimatuoti dar kartą ir užsirašyti rezultatus	78%	22%

2 lentelė. Farmacijos specialistų rekomendacijų (po arterinio kraujospūdžio matavimosi) ir profesinių kompetencijų bei asmeninių savybių tiesinė regresija

Priklausomas kintamasis	R ²	ANOVA		Nepriklausomi kintamieji	Standartizuoti koeficientai	p- reikšmė
		F (df)	p- reikšmė		beta (β)	
Farmacijos specialistų rekomendacijos (po arterinio kraujospūdžio matavimosi)	0,738	592,171	0,000	Konstanta		0,002
				Farmacijos specialistų profesinės kompetencijos ir asmeninės savybės	0,803	0,000

listai rekomendacijų nepateikė, tačiau 9 proc. tikisi, kad visą reikiamą informaciją suteiks ateityje ir pamokys tinkamai pasimatuoti arterinį kraujospūdį.

Tyrimo metu sužinota, kokias arterinio kraujospūdžio matavimo rekomendacijas pateikė farmacijos specialistai. Rezultatai parodyti 1 lentelėje.

Prieš arterinio kraujospūdžio matavimą farmacijos specialistai patarė nekalbėti (92,4 proc.), įsitikinti, ar rankos neaptempia drabužiai (86,4 proc.), pasėdėti, atsipalaiduoti ir nekeisti pozos (85,6 proc.), atpalaiduoti ranką, padėti ją delnu į viršų ir šiek tiek sulenksti (81,1 proc.), manžetę vynioti taip, kad apatinis jos kraštas 2-3 cm nesiektų alkūnės linkio, o pripučiamosios dalies vidurys būtų ties žasto arterija (80,3 proc.). Pusei tyrimo dalyvių farmacijos specialistai neparinko tinkamo dydžio manžetės ir nepaklausė, ar 30 min. iki kraujospūdžio matavimo nerūkė, negėrė kavos, neturėjo fizinio krūvio, nepatyrė streso. Farmacijos specialistai nepasakė, jog reikia atsisėsti patogiai, atrėmti nugarą į kėdės atlošą, abiem kojomis remtis į žemę, jų nesukryžiačius (30,3 proc. apklaustųjų).

Tyrimo metu siekta sužinoti, kokias rekomendacijas

3 pav. Farmacijos specialistų rekomendacijos po arterinio kraujospūdžio matavimosi (N=264)

pateikė farmacijos specialistai po arterinio kraujospūdžio matavimosi. Gauti rezultatai pateikiami 3 paveiksle.

Farmacijos specialistai dažniausiai rekomendavo nuolat stebėti arterinio kraujospūdžio rodiklius (81 proc.), dažnai patarė pasikonsultuoti su gydytoju (71,2 proc.), informavo apie padidėjusio arterinio kraujospūdžio žalą sveikatai (54,4 proc.) ir apie rizikos veiksnius bei galimybes jų išvengti (53,7 proc.). Farmacijos specialistai 15,9 proc. apklaustųjų nepasiūlė nieko.

2 lentelėje pateikti tiesinės regresijos rezultatai tarp farmacijos specialistų rekomendacijų gyventojams po arterinio kraujospūdžio matavimosi ir farmacijos specialistų profesinių kompetencijų bei asmeninių savybių.

Tiesinės regresijos rezultatai rodo, kad nepriklausomas kintamasis (farmacijos specialistų profesinės kompetencijos ir asmeninės savybės) paaiškina 74 proc. farmacijos specialistų rekomendacijų poveikio gyventojams po arterinio kraujospūdžio matavimosi. Tiesinės regresijos analizė atskleidė, kad stiprų poveikį farmacijos specialistų rekomendacijoms po arterinio kraujospūdžio matavimosi daro farmacijos specialistų įgytos profesinės kompetencijos, praktiniai gebėjimai ir asmeninės savybės. Gauti tiesinės regresijos analizės rezultatai patvirtina, kad farmacijos specialistų įgytos profesinės kompetencijos, praktiniai gebėjimai ir asmeninės savybės daro stiprų tiesioginį poveikį jų teikiamoms rekomendacijoms po arterinio kraujospūdžio matavimosi.

Išvados

1. Farmacijos specialistų profesinė kompetencija ir asmeninės savybės (atvirumas, nuoširdumas, mandagumas, motyvavimas ir pastabumas) turi svarbią reikšmę, užtikrinant išsamių ir įtakingų arterinio kraujospūdžio matavimo rekomendacijų teikimą gyventojams.

2. Farmacijos specialistai turėtų gyventojams parinkti tinkamo dydžio manžetę, paklausti, ar pusvalandį iki arterinio kraujospūdžio matavimo negėrė kavos, nerūkė, neturėjo fizinio krūvio, nelytų streso, patarti patogiai atsėdus atremti nugarą į kėdės atlošą, nesukryžiaus kojų.

3. Gyventojai tikisi, kad farmacijos specialistai ateityje dažniau teiks informacijos apie nemedikamentines priemones: tabako gaminių vartojimo mažinimą ir alkoholio vartojimo apribojimą.

Literatūra

1. Grincevičienė V., Radžiūnas R., Grincevičienė Š., Grincevičius J. Profesinės sąveikos vaistinėmis - gydytojas ypatumai: situacijos analizė ir pacientų lūkesčiai. *Filosofija. Sociologija*, 2011;22(2):207-213.
2. Koivisto T, Lyytikäinen LP, Aatola H, Luukkaala T, Juonala M, Viikari J, Lehtimäki T, Raitakari OT, Kähönen M, Hutri-Kähönen N. Pulse Wave Velocity Predicts the Progression of Blood Pressure and Development of Hypertension in Young Adults. *Journal of Hypertension* 2018;71(3):451-456. <https://doi.org/10.1161/HYPERTENSIONAHA.117.10368>

3. Palo KD, Kish T. The role of the pharmacist in hypertension management. *Journal of Current Opinion in Cardiology* 2018;33(4), 381-387. <https://doi.org/10.1097/HCO.0000000000000527>
4. Rosenthal M, Sutton J, Austin Z, Tsuyuki R. Relationship between personality traits and pharmacist performance in a pharmacy practice research trial. *Journal of Canadian Pharmacists /Revue des Pharmaciens du Canada* 2015;148(4):209-216. <https://doi.org/10.1177/1715163515586846>
5. Wal P, Wal A, Bhandari A, Pandey U, Rai AK. Pharmacist involvement in the patient care improves outcome in hypertension patients. *Journal of Research in Pharmacy Practice* 2013;2(3):123-129. <https://doi.org/10.4103/2279-042X.122386>
6. West R. Tobacco smoking: Health impact, prevalence, correlates and interventions. *Journal of Psychology and Health* 2017;32(8):1018-1036. <https://doi.org/10.1080/08870446.2017.1325890>

THE NEED FOR CONSULTATION OF PHARMACIST SPECIALISTS IN CASE OF ARTERIAL BLOOD PRESSURE MEASUREMENT

B. Pockevičiūtė-Tarasovė, A. Galkontas, R. Motienė

Keywords: pharmacy specialists, counseling, arterial blood pressure.

Summary

Cardiovascular disease is caused by a variety of risk factors, the main one being increased arterial blood pressure, which is becoming the leading cause of morbidity and mortality worldwide. In total, more than 200 risk factors are known, but not all of them are equally important. There are three main risk factors: excess blood fat or lipids, smoking, and high blood pressure. Each consultation provided by a pharmacist is individual, tailored to a particular patient, and therefore accepts treatment and prevention options tailored only to him or her. The role of pharmacists in populations with elevated arterial blood pressure includes drug management, state-wide education, and population counseling. Counseling is a service and assistance provided to the population in a pharmacy, which provides advice, necessary information about the medicines used and other relevant knowledge. During the consultation, pharmacists must provide the population with detailed information about a healthy lifestyle, diet, use of medicines, effects, peculiarities of use. The results revealed that for the majority of the study population (84%), pharmacists offered to measure arterial blood pressure, and 74.2% to sit down. 19 percent residents say pharmacists have told in detail how to measure arterial blood pressure, but have not followed all of the suggested recommendations. 9 percent. subjects revealed that pharmacists did not make recommendations. The object of the research is the need for counseling in case of increased arterial blood pressure. The aim of the study was to reveal the respondents' opinion about the need for counseling in case of high blood pressure.

Correspondence to: birute.pockeviciute@go.kauko.lt

Gauta 2021-10-12